

IDEEA DE UNITATE, SUVERANITATE ȘI INDEPENDENȚĂ NAȚIONALĂ A ROMÂNILOR TRANSILVĂNENI, OGLINDITĂ ÎN PATRU DOCUMENTE DIN TOAMNA ANULUI 1918

GHEORGHE ȘORA

În condițiile înfrîngerii totale a Monarhiei austro-ungare pe Fronturile primului război mondial și ale creșterii avîntului revoluționar al maselor, membrii Comitetului executiv al P.N.R. se întrunesc din inițiativa lui Aurel Lazăr, în casele acestuia, la Oradea, și, în urma examinării situației politice create, hotărâsc redactarea unei „Declarații”¹, care urma să fie prezentată în camera deputaților a parlamentului de la Budapesta. Declarația este redactată de către Vasile Goldiș. Autorul invocă cu acest prilej „dreptul firesc” al națiunilor de a dispune singure de soarta lor, adică dreptul acestora la autodeterminare. Este firesc deci că și „națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește să facă uz de acest drept și reclamă, în consecință, și pentru sine dreptul, ca, liberă de orice înrîurire străină, să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere², fără nici un amestec străin. În consecință, conducerea P.N.R. nu va recunoaște pretențiile parlamentului și ale guvernului ungar de a reprezenta națiunea română la congresul de pace, „căci apărarea intereselor ei națiunea română o poate încredința numai unor factori designați de propria ei adunarea națională”³. Declarația de la Oradea a Comitetului executiv al P.N.R. a fost prezentată în parlamentul maghiar la 18 octombrie de către deputatul Alexandru Vaida-Voievod, stîrnind uimirea și dezaprobarea zgomotoasă a deputaților și un mare entuziasm în rîndurile studenților români de la Budapesta. Aceștia, dornici de a acționa cît mai rapid, hotărâsc să adreseze un apel către întreaga studențime din Ardeal și Ungaria în scopul mobilizării maselor la luptă. Apelul a fost prezentat conducerii P.N.R., dar la recomandarea lui Vasile Goldiș, n-a fost dat publicității, pentru a nu se da posibilitatea autorităților, de a cunoaște intențiile de luptă ale poporului român⁴.

Evenimentele pricipitîndu-se, are loc la Budapesta, la 29 octombrie 1918, constituirea Consiliului Național Român Central, însărcinat cu punerea în practică a măsurilor ce decurgeau din declarația de la Oradea din

1. Arpad Lebl, Vasile Goldiș și problema național-românească (1885—1918), în „Lumina”, nr. 4—5, 1968, Panciova (R.S.F. Iugoslavia), p. 226 ; Silviu Dragomir, Un sfert de veac de la unirea Transilvaniei, în „Transilvania”, nr. 11—12, 1943, p. 801.

2. „Românul”, VII, 1918, nr. 1, (26 octombrie/8 noiembrie), p. 1.

3. Ibidem.

4. Vasile Netea, O zi din istoria Transilvaniei, f.a., p. 109.

12 octombrie. Printre cei șase reprezentanți ai P.N.R. care făceau parte din acest for, alături de alți șase, din partea Partidului social-democrat, se află și Vasile Goldiș. C.N.R.C. își stabilește sediul la Arad, unde reapăruse de câteva zile, la 7 noiembrie 1918, ziarul „Românul”, organul P.N.R., suspendat încă din 1916. În urma acestui eveniment, iau ființă Gărzile naționale și Consiliile naționale române pe tot teritoriul Ardealului, conform indicațiilor date de către C.N.R.C., prin manifestul *Către națiunea română*⁵, redactat tot de Vasile Goldiș.

În ședința C.N.R.C. din 6 noiembrie 1918, se discută problema revendicărilor teritoriale față de guvernul maghiar, în spiritul aceluiași principiu al dreptului națiunilor la autodeterminare. Din încredințarea Consiliului, Vasile Goldiș redactează textul hotărârii, prin care guvernul conțelui Károly era somat ca pînă la data de 12 noiembrie să predea puterea administrativă, politică și militară din cele 23 de județe ale Transilvaniei, precum și din județele Ugocea, Bichiș și Cenad, în care românii sînt în majoritate.

În legătură cu această hotărâre de mare însemnătate, Vasile Goldiș declară într-un interviu acordat ziarului maghiar Aradi Közlöny : „Ardealul se rupe de Ungaria. Aceasta e și natural. În Ardeal românii sînt în majoritate (iar) acest teritoriu nu poate aparține de altcineva decît de România (...). Aceasta este ordinea logică și dreaptă”⁶. Speriat de noua situație creată, guvernul maghiar cere un timp de gîndire, spre a putea trimite la Arad o delegație oficială care să trateze cu C.N.R.C. Alături de Ștefan Cicio-Pop, Aurel Vlad, Iuliu Maniu, Aurel Lazăr și social-democrații Enea Grapini și Iosif Jumanca, Vasile Goldiș respinge categoric pretențiile guvernului maghiar, care urmărea menținerea *statu-quo*-ului, deci și a „imperiului” său politic peste Ardeal, arătînd că problema fundamentală a tratativelor a fost aceea a suveranității naționale. Combătînd ideea națiunii politice maghiare a lui Jászi Oszkă, conducătorul delegației maghiare la tratative, Goldiș accentuează că, la rîndul său, națiunea română pretinde cu tot dreptul independența sa deplină de stat și nu admite ca acest drept să fie întunecat prin rezolvări provizorii”⁷.

Evident, datorită refuzului maghiar de a recunoaște suveranitatea deplină a Transilvaniei, dorința acesteia de a se dezlipi de Ungaria și a se uni cu România în hotarele ei firești, a determinat eșecul tratativelor. Rămăs ferm pe poziție, C.N.R.C. lansează la 18 noiembrie 1918, manifestul „Către populația lumii”⁸, redactat de Vasile Goldiș, în care se exprimă în limbile română și franceză hotărîrea nestrămutată a națiunii române din Transilvania de a se uni cu România, indiferent de ceea ce s-ar decide la conferința de pace a popoarelor, ca unică soluție într-un proces istoric obiectiv de secole⁹.

5. „Drapelul”, VIII, 1918, nr. 116, (30 octombrie/12 noiembrie). p. 3.

6. „Aradi Közlöny”, 33, 1918, nr. 225, (9 noiembrie), p. 1.

7. „Românul”, VII, 1918, nr. 7, (3/16 noiembrie), p. 1.

8. „Drapelul”, XVIII, 1918, nr. 120, (10/23 noiembrie), p. 1.

9. Manifestul „Către popoarele lumii”, a fost difuzat în întreaga lume prin intermediul stației de telegrafie din Praga. El a produs consternare în sinul unor cercuri aristocratice ungurești.

Manifestul întocmit de Vasile Goldiș constituie expresia caracterului burghezo-democratic al mișcării de eliberare națională a românilor din Transilvania, condus de P.N.R. În el recunoaștem ideile și concepțiile care-l animau pe autor și care sînt tot atîtea deziderate fundamentale pentru existența poporului român și a naționalităților conlocuitoare din Transilvania : eliberarea neîntîrziată de sub jugul austro-ungar și unirea cu România, reforma agrară ralică, egalitatea în drepturi a naționalităților conlocuitoare, drepturi și libertăți democratice largi pentru toți cetățenii. Dînd glas năzuințelor vitale ale poporului român, a căror înfăptuire era așteptată de veacuri, înfierînd politica de deznaționalizare dusă împotriva acestuia de către autoritățile statului dualist, manifestul punctează o serie de adevăruri istorice îndelungat tăgăduite : „De veacuri, clasa oprîmătoare a poporului maghiar a sfișiat trupul națiunii noastre (...) iar de la înfăptuirea constituționalismului fals din 1867, scopul mărturisit al politicii de guvernămînt în statul maghiar a fost desființarea noastră națională”¹⁰.

În pragul lunii decembrie, Goldiș, va pregăti, împreună cu Ioan Suciu și Ștefan Cicio-Pop, organizarea și desfășurarea adunării de la Alba Iulia, și — de asemenea — va redacta proiectul rezoluției ce urma a fi citită cu acel prilej. Așa încît, pe bună dreptate, istoricul Ioan Lupaș îi va atribui rolul pe care îl avusese Simion Bărnuțiu în împrejurările pregătirii adunării din 3/15 mai 1848, de pe „Cîmpia Libertății” de la Blaj¹¹. Iar Goldiș însuși, cu întemeiată mîndrie, va arăta peste ani : „autorul punctelor de la Alba Iulia eu sînt”¹². Și tot el va preciza altădată, că pentru orientarea puternic democratică pe care a înțeles să o așeze la baza rezoluției respective, a fost „ulterior mult condamnat și criticat” de către adversarii lui politici și de către cercurile reacționare ale vremii¹³.

Prezent la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, Vasile Goldiș va ține un discurs memorial pe marginea idelilor conținute în rezoluție și potrivit programului statornicit dinainte și va da citire acestuia¹⁴. („Destinul a voit ca propunerea unirii la Alba Iulia s-o facă arădeanul care vă vor-

10. „Românul”, VII, 1918, nr. 10, (7/20 noiembrie), p. 1.

11. *Ibidem*, nr. 1, (8/21 noiembrie), p. 1. Textul convocării adunării naționale a fost redactat tot de Vasile Goldiș. Convocarea Marilor Adunări Naționale de la Alba-Iulia a fost în atenția guvernului Károlyi, care voia s-o zădărnicească. La sfîrșitul lunii noiembrie 1918, guvernul ungar a adresat națiunilor nemaghiare o proclamație în care le roagă „să facă bine să rămîie cu Ungaria că o să le meargă bine de aici încolo” („Românul”, VII, 1918, nr. 13, (11/24 noiembrie), p. 1—2. Ziarul „Românul”, într-un amplu și bine documentat articol, calm, pe un ton sobru, spune printre altele : „Nu, d-le Károlyi și d-le Jászai, nu mai credem, căci nu mai putem ; ar fi să renunțăm la ultimul efort al salvării noastre (...). Prăpastia de neîncredere ce ați săpat-o în sufletul nostru nu se poate nivela cu păienjenșuri de vorbe...” (Ion Montani, *Pseudodemocrația maghiară*, în „Românul”, VII, 1918, nr. 15, (13/27 noiembrie), p. 2).

12. Ioan Lupaș, *Almanahul Societății Academice „Petru Maior”*, Cluj, 1929, p. 41. („Vasile Goldiș, simțind și el freamătul marilor vremi de prefacere istorică, a pregătit, împreună cu dr. Ioan Suciu, la Arad, adunarea națională de la Alba-Iulia, în toamna anului 1918, cu toate proiectele de rezoluțiune, întocmai cum pregătise la Sibiu, în primăvara anului 1848 Simion Bărnuțiu, adunarea de la Cîmpia Libertății de la Blaj. Rolul îndrumătorului de la 1848 a revenit de astădată fostului profesor al liceului Andrei Șaguna din Brașov...”).

13. „Aradi Közlöny”, XLVI, 1931, nr. 290, (18 decembrie), p. 5. C.f. Vasile Goldiș, *Discursuri rostite în preajma unirii și la Asociațiunea culturală „Astra”*, București, 1928, p. 7. („La actul unirii destinul mi-a rezervat și mie oarecare rol. Am fost propunătorul unirii și propunerea am motivat-o printr-un discurs, așa cum am știut și cum am putut...”).

14. Vasile Goldiș, *Societatea Națiunilor și Adunarea Națională de la Alba-Iulia*, în „Hotarul”, I, 1933, nr. 7 p. 1.

bește acum" — arăta el, în 1932, lao întrunire populară din Arad¹⁵. În cuvîntarea festivă și solemnă, el „a știut să aștearnă în cele mai lapidare fraze ideea unirii”¹⁶ și să „sintetizeze în forme constituționale furtuna de dorinți a mulțimilor”).

Făcînd o incursiune istorică, în care relevă asupra națională și socială asupra românilor din Transilvania, Goldiș arată mai întîi soarta vitregă, prin vreme, o poporului român și elogiază forța lui de rezistență, referindu-se în acest context, și la latinitatea sa. „Bogată și fericită la început — va spune el, astfel, Goldiș nu fără o idealizare retorică a unor elemente ale trecutului îndepărtat —, Dacia romană curînd se face trecătoare nesfîrșitelor seminții, care orbite de strălucirea de aur, se gonesc întrecîndu-se spre fermecătoarele orașe ale împărăției”. „Dar creanga tăiată din puternica tulpină, colonii lui Traian își adîncesc rădăcinile prin stînci și văi și roditoarele ogoare ale prejmuitoarelor cimpuri¹⁷. Și apoi, „răsare o minune fără pereche în istoria lumii. Lung șir de veacuri călcate în picioare de hoardele barbare, națiunea romană își pierde unitatea de stat, se fărîmă prin văi sub dominațiuni răzlete și una de alta neatîrnătoare, pierde încopcierea cu fluviul larg și luminos al istoriei mondiale, ca apa de ploaie în nisip parcă dispăre de la suprafața conștiinței umane”, însă nu pier. Dimpotrivă „Sentinela romană a rămas credincioasă chemării sale de a păzi geniul latinității și neîncetărilor lovituri dușmane ea le-a opus virtutea-i legendară : statornica răbdare”.

Evocînd, apoi, momentul cînd „după răzlețirea neamului prin soarta fatală, s-a putut face pentru o clipă unirea lui în cetatea aceasta prin brațul puternic și geniul scînteietor al viteazului Mihai¹⁸, Vasile Goldiș se va referi, în continuare, la suferințele la care am fost supuși atîtea secole, „noi cei ce rămăsesem la vatra străbună în Ardeal, Banat și Țara Ungurească am fost dripiți de cea mai crîncenă soartă ce-o poate avea un neam de oameni în lume” — va arăta el. „Am fost lăntuiți într-o robie trupească, economică și sufletească, cum nu se mai pomeneste în istoria întregă a omenirii. (...) Veacuri de-a rîndul poporul românesc (din aceste părți — n.n.), adevăratul și legitimul proprietar al pămîntului, ce fusese odată Dacia romană, a fost (socotit) străin și sclav pe pămîntul său strămoșesc. (...) Împotriva voinței noastre — se arată, de asemenea, în discurs —, au unit Ardealul nostru cu Țara Ungurească și printr-un constituționalism fals și mincinos ne-au luat libertatea culturală, ne-au desființat politicește, bisericile noastre le-au aservit tendinței lor de opresiune și ne-au făcut imposibil progresul economic, prin care am fi putut să ne apărăm”¹⁹.

15. Ioan Lupaș, *Adunarea de la Alba-Iulia*, în „Luceafărul”, XIV, 1919, nr. 1, (1 ianuarie), p. 4. Arhivele Statului Arad, vol. cit., dos. cit., fila 183, și „Aradi Közlöny”, 33, 1918, nr. 275, (3 decembrie), p. 1—2.

16. Alexandru Negură, *Aradul față de cele două decenii de la Marea Unire*, în „România de Vest”, I, 1938, nr. 184, (2 decembrie), p. 8.

17. V. Munteanu, *Doctrinara Ardealului*, în „Adevărul”, 48, 1934, nr. 15375, (17 februarie), p. 7.

18. Discursul lui Vasile Goldiș, în *Marea unire de la 1 Decembrie 1918* (...), 1943, p. 87, ajud. Vasile Goldiș, *Discursuri rostite în preajma unirii și la Asociațiunea culturală „Astra”*, p. 11.

19. *Ibidem*, p. 89 ; V. Goldiș, *Discursuri rostite în preajma unirii*, p. 13.

În acest context, Goldiș evoca „încercarea disperată în 1784, de a scutura jugul”, care „n-a avut rezultat” și „sfârșitul din acest oraș al țăranului Horea”, episod dramatic dar eroic, ce-și „așteaptă încă geniul literar, care să întruchipeze una dintre cele mai înfricoșătoare tragedii ale istoriei”²⁰. De asemenea, el demască contribuția substanțială a Vienei la asuprirea românilor. „Umbra îndurerată a regelui munților, a scumpului nostru Iancu, rămîne pentru vecie clasica dovadă a legendarei ingrătitudin; habsburgice”²¹. Căci după revoluția de la 1848 —arată Goldiș— „vecinii noștri oprimatori s-au înfrățit cu împăratul, (...), cu împăratul, pentru care noi vărsasem singele nostru (...), și aceste două puteri ne-au robit din nou”²².

Referindu-se apoi la vremile mai noi, Goldiș va arăta accentuarea asupririi naționale a românilor de sub coroana magiahră : „Oprimarea se întetește. Opresorii mărturisesc acum pe față, că scopul lor este un stat unitar național maghiar și că, prin urmare, noi, naționalicești, trebuie să ne desființăm. A pornit opera de extirpare și războiul mondial, care acum s-a sfârșit, în gîndul opresorilor noștri a avut chemarea să încoroneze opul”²³. Și, mai departe, cu ironie amară, izvorită din durerea aducerii aminte, se spune : „patria (Austro-Ungaria — n.n.) și tronul au decretat moartea școalei românești, au trimis zbirii lor în adunările noastre bisericești, au pregătit proiectele pentru nimicirea noastră politică, au conceput ruina noastră economică, ne-au sugrumat libertatea presei și a cuvîntului, patria și tronul (Austro-Ungaria — n.n.) s-au conjurat împotriva noastră și ne pregăteau mormîntul”²⁴, au aruncat în temniți zeci de mii de români, iar alte mii au fost internați în lagăre de concentrare și supuși la un tratament inuman.

„Dar — constată cu bucurie vorbitorul, exprimîndu-și și de astădată unele din concepțiile sale apropiate de materialismul istoric — zadarnică este lupta omenească împotriva adevărului și a dreptății. Legea tainică a firii cu necesitatea de fier îndrumă întîmplările omenești pe cărarea civilizațiunii ce duce spre desăvîrșire. Omenirea instinctiv urmează aceste legi. Ea a ajuns la recunoașterea necesității de a sintetiza libertatea individuală și libertatea națională într-o unire superioară a societății omenești”. Și pornind de aci, Goldiș dezvoltă două dintre ideile ce îi erau foarte dragi. În primul rînd, el revine și accentuează asupra faptului că trebuie să se țintească la înfăptuirea atît a libertății naționale, cît și a celei individuale. În al doilea rînd concepe planul unei lumi a viitorului bazată pe state egale în drepturi, independente și suverane, aflate în strînsă cooperare pe toate planurile. „Națiunile trebuie să fie libere — arată astfel, în discursul său oratoral — ca astfel, cu egale drepturi și condițiuni, să poată încheia acea mare unire a popoarelor care va fi chemată să reprezinte o concepțiune superioară pe scara civilizației și să sporească astfel fericirea omenească pe pămînt”²⁵. El pledează deci pen-

20. *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918* (...), p. 91.

21. *Idem*, p. 90.

22. *Ibidem*.

23. *Idem*, p. 91.

24. *Idem*, p. 91—92.

25. *Idem*, p. 92.

tru întovărășirea „tuturor națiunilor libere într-o comuniune internațională spre a împiedica nedreptatea și a scuti pe cei mari și mici deopotrivă”²⁶. Sînt acestea tendințe — arată Goldiș — pe care „le-a copt istoria” în decursul veacurilor²⁷.

Or, între popoarele care trebuiesc liberate — afirmă răspicat discursul — e și cel românesc din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Și se adaugă imediat: dorindu-se scăpat din robie, acesta, în mod firesc, se vrea, totodată, „în brațele dulcei sale mame”²⁸. Căci libertatea lui înseamnă: unirea cu Țara Românească²⁹. „Bucățirea poporului românesc — arăta, cu același prilej, Goldiș —, n-a fost urmarea vreunei legi economice, în care terminologie se ascunde minciuna. Dimpotrivă, teritoriul pe care locuiește el „constituie cea mai ideală unitate economică”. Această bucățire a pămîntului românesc a fost un „act de barbarie”. Și „distrusă barbaria — unirea tuturor românilor într-un singur stat, este cea mai firească pretențiune a civilizației”. Motivația unirii se întrecește prin dreptul nostru istoric asupra acestor teritorii, care, „de la descălecarea lui Traian sînt teritorii românești. Nu este putere de a suci logica pînă acolo, ca invadările elementelor străine, dirijate pe acest teritoriu în chip artificial și prin abuzul de putere al statului (Austro-Ungar — n.n.), cu scopul desființării noastre naționale, să poată clătina dreptul nostru de proprietate asupra acestor teritorii. (...) „După drept și dreptate, românii din Transilvania, Banat și părțile ungurești, „dimpreună cu toate teritoriile locuite de dinșii, trebuie să fie uniți cu Regatul român”.

În încheierea discursului său, Goldiș nu uită să atragă atenția că „Unirea tuturor românilor într-un singur stat numai atunci va fi statornică și garantată prin istoria viitoare a lumii, dacă va răspunde tuturor îndatoririlor impuse prin noua concepție a civilizațiunii, prin duhul vremurilor nouă”. Ca atare — arată patriotul democrat — „va trebui să asigurăm tuturor neamurilor și tuturor indivizilor conlocuitori pe pămîntul românesc aceleași drepturi și aceleași îndatoriri. Civilizațiunea care ne-a eliberat, pretinde de la noi respectul pentru dînsa și ne obligă să prăbușim în noul nostru stat orice privilegiu și să statornicim ca fundament al acestui stat munca și răsplata ei integrală”³⁰. În raportul prezentat în fața Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia, Vasile Goldiș a subliniat cîteva din ideile pentru care omenirea a luptat și în epoca postbelică, și anume libertatea națională, egalitatea socială și cooperarea internațională bazată pe libertate și egalitate națională, neamestec în treburile interne, avantaj reciproc. El se arată, de asemenea, preocupat nu numai de asigurarea libertății naționale, ci și de respectarea drepturilor

26. Ibidem.

27. Idem, p. 94.

28. Idem, p. 93.

29. Ibidem. (Anterior, tot în cadrul aceluiași discurs, se reliefa rolul important pe care l-au jucat în dezvoltarea conștiinței naționale a românilor de dincoace de Carpați înfăptuirile politice de peste munți: „Între acestea — se arată astfel — priveam cu iubire duloasă la frații noștri de la răsărit, care începuseră a se recurge din urgiile vremilor barbare. Resimțirăm obirșia comună și la razele luminei trimise de la Apus conștiința națională săvîrșî la 1859 unirea Principatelor române sub bunul și luminatul Cuza Vodă, iar singele vărsat din nou cu atîtea vitejie împotriva păgînilor la 1877 scutură și cele de pe urmările ale lanțului care lega România de Constantinopol...” (Ibidem, p. 91).

30. Idem, p. 93.

naționalităților conlocuitoare în cadrul viitorului stat. Din cuvîntarea solemnă expusă de acesta se desprinde umanismul și încrederea sa în civilizația umană, convingerea că organizarea unui stat democratic și realizarea egalității în drepturi a tuturor cetățenilor sînt și trebuie să fie o operă de civilizație. Cugetările lui Vasile Goldiș³¹ sînt menite să clarifice istoria, să o interpreteze și să o determine în sensul legităților acesteia, în sensul adevărului și al moralității istorice. Ar fi simplist, prin urmare, să vedem în Vasile Goldiș numai un reprezentant de frunte al luptei de emancipare de sub dominația străină și de apărare energică a ființei naționale. El este în același timp și un temerar propovăduitor al unor principii democratice care se identificau cu interesele maselor populare, ale tuturor naționalităților asuprite din compromisa alcătuire statată dualistă.

La capătul enunțării unor asemenea idei, semnificative în această incursiune, apare și evocarea de către Vasile Goldiș a adunării de la Blaj, din 3/15 iunie 1848, la care fruntașii mișcării revoluționare din Transilvania au depus în numele națiunii române, jurămint de credință către împăratul de la Viena și către „patrie”, către Austria. Prin ea, autorul demască adevărata față a monarhiei habsburgice, politica acesteia de asuprire a popoarelor, de învrăjbire a lor în scopul perpetuării dominației sale asupra acestora. Crezînd în promisiunile mincinoase ale acestuia, arată Goldiș, „împăratul ne-a înșelat, „patria” (Austro-Ungaria — n.n.) ne-a ferecat și ne-am trezit că numai credința în noi înșine, în neamul nostru românesc ne poate mîntui. Să jurăm credință de aici înainte numai națiunii române, dar tot atunci să jurăm credință tare civilizațiunii umane”³².

De aceea, astăzi, în 1918, poporul român nu mai revendică față de nimeni dreptul său la autodeterminare, nu-l cere nimănui, ci-l decretează ca pe un drept natural, sacru al său³³.

Discursul lui Vasile Goldiș nu e numai un document vibrant și patetic, e logic și lucid, e calm, festiv și solemn, deoarece exprimă un adevăr evident, de necontestat.

Cuvîntarea sa — asupra căreia ne-am îngăduit să zăbovim mai mult datorită importanței istorice pe care o prezintă — a stîrnit entuziaste aprobări și aplauze. Referitor la ea, „Telegraful român” scria în 1934, la moartea înflăcăratului patriot: „Discursul lui de atunci, cu larga-i respirație, cu clasică-i armonie, cu festiva-i desfășurare de adevăruri formulate sintetic, ca pentru eternitate, e făcut să rămînă în antologia marilor discursuri la rînd cu ale celebrilor oratori ai antichității”³⁴.

31. Idem, pp. 93—94.

32. Gheorghe Șora, Contribuția lui Vasile Goldiș la Unirea Transilvaniei cu România, în „Apulum”, X, 1972, pp. 563—580.

33. Idem, p. 577 ; Cf. Românul, VII, 1918, nr. 20 (20 noiembrie/3 decembrie), p. 4.

34. Ibidem.

Sfîrîindu-și frumoasa cuvîntare³⁵, Vasile Goldiș supune spre aprobare „Măritei Adunări Naționale”, din încredințarea și în numele Marelui sfat al națiunii române din Ungaria, Banat și Transilvania, hotărîrea de unire: „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de (18 noiembrie) 1 Decembrie 1918, decretează unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dinșii cu România (...)”³⁶.

„Cînd a terminat de citit, Vasile Goldiș, acest punct — scria în amintirile sale Dumitru Antal — el a fost primit de întreaga sală cu unanime și furtunoase aplauze. Toți ne-am cutremurat de măreția acestui moment care a pecetluit pe veacuri noua soartă a neamului nostru. Și astăzi mi se încălzește sufletul cînd mă gîndesc la acest moment în care am ajuns în culmea entuziasmului. Bucuria și fericirea erau așa de mari, încît aveam senzația unei izbucniri a inimii, care parcă nu le mai putea cuprinde...”³⁷.

Trebuie să recunoaștem tuturor manifestărilor și documentelor oficiale redactate în toamna anului 1918 de către Vasile Goldiș³⁸, pe lîngă justetea și fermitatea îndeobște a ideilor, talentul de a găsi tonul cel mai potrivit, grav, înflăcărat, fără artificii, însuflețind formulări memorabile, pentru realizarea unor idealuri seculare la care și-a adus contribuția fericita generație a Unirii.

DER GEDANKE DER EINHEIT, SOUVERÄNITÄT UND NATIONALEN
UNABHÄNGIGKEIT BEI DEN RUMÄNEN TRANSILVANIENS,
IM SPIEGEL VON VIER DOKUMENTEN VOM HERBST 1918

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Autor erfasst mit Feingefühl den Gedanken der Einheit, Souveränität und nationalen Unabhängigkeit bei den Rumänen Transilvaniens in vier Dokumenten vom Herbst 1918, die auf grossen Widerhall auf unserem Kontinent gefunden haben und von Vasile Goldiș (1862—1934) verfasst worden sind, dem demokratischen Dokumente wurden im Herbst 1918 in der Arader Zeitung „Romänul“ („Der Rumäne“) abgedruckt und tragen folgende Überschriften: „Die Erklärung von Oradea“, „Das Manifest an die Völker der Welt“, „Das Manifest an die rumänische Nation“ und „Die Grosse Nationalversammlung“; letzteres ist die Festansprache Vasile Goldiș, am 1 Dezember 1918 in Alba Iulia.

35. „Telegraful român“, LXXX, 1934, nr. 8 (18 februarie), pp. 1—3 (La rîndul său, Ioan Lupaș scoate în evidență pătrunzătoarea analiză a discursului rostit de acesta la Alba Iulia: „Cine își va lua osteneala să compare cele două rechizitorii de importanță epocală în trecutul poporului nostru, va putea constata cu mulțumire progresul realizat de ostașii ideii naționale și de îndrumătorii cugetării politice la românii ardeleni în răstimp de șapte decenii (1848—1918 — n.n.). Izbutite pagini de sinteză istorică va găsi în amîndouă. Cîtă vreme însă cuvîntătorul de la 1848 obosește cititorul cu ele și-l opăcește în drumul zoric, la Vasile Goldiș se simte în fiecare frază ritmul precipitat al vremurilor revoluționare, pornirea impetuoasă, care-l ajută să smulgă auditoriul ridicîndu-l ca într-un zbor de vultur spre inevitabila concluzie politică: „Națiunile trebuiesc liberate“ (Ioan Lupaș, Vasile Goldiș, în „Gînd românesc“, II, 1934, nr. 1—2, p. 43).

36. Ștefan Pascu, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia (...), 1968, p. 378. Cf. Marea unire de la 1 Decembrie 1918 (...), p. 95.

37. Citat după Vasile Netea, O zi din istoria Transilvaniei, 1 Decembrie 1918, f.a., pp. 165—166. Date mai ample despre Marea Adunare Națională, vezi la Gheorghe Șora, Vasile Goldiș, militant pentru desăvîrșirea idealului național, 1 Decembrie 1918, Timișoara, 1980, pp. 190—248.

38. Vasile Netea, Oratorii de la Alba Iulia, în „Universul literar“, LII, 1943, nr. 33 (30 noiembrie), p. 5; Gheorghe Șora, Vasile Goldiș despre dreptul la autodeterminare a poporului din Transilvania și unirea lui cu România, în „Revista Fundației Drăgan, 60 de ani de la unirea Transilvaniei cu România“, 1978, nr. 1 (Milano — Italia), p. 95—104.